

NOVICE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 14. novembra 1855.

List 91.

Kako bo kdaj z mašinami pri kmetijstvu?

Kdor se ozre na stare čase nazaj, in to kar danes vidi pri kmetijstvu, primerja z nekdanjostjo, bo menda lahko odgovor dal na to vprašanje. Gotovo je, da mašine bojo kadaj opravljale večidel vse kmetijske opravila.

Naj se nikomur to čudno ne zdi, — potrebe časa bojo to terjale, in dobiček, ki bo iz tega izvirал, bo tisti zagovornik mašin, kteremu tudi mali kmetič ne bo mogel usés zatisniti. Ni treba nikomur prerok biti, da bi mogel to spoznati, — kdor ima oči, da vidi, in um, da prevdarja, že vidi, kakošne silne prekucije se godé že po svetu v kmetijstvu, pa veliko več se bo še premenilo. Mati zemlja ne bo imela več tistega počitka, ki ga je v nekterih krajih dosihmal imela, ki je v ledinah mirno spala; ljudstva sveta hočejo kruha in zmiraj več kruha, in ga bojo terjale od nje.

Ce je pretekle leta tako rekoč obertnijstvo kraljevalo čez kmetijstvo in so se v obertnijstvu in fabrikah mnoge nove poprave in naprave vpeljale, je prišel sedaj čas na kmetijstvo. Kmetijstvo je sedaj tisto kolo, okoli kterega se je jela zemlja sukati. Vlade mnogih dežel so obrnile vso svojo pozornost na kmetijstvo, — mnogo pisateljev in časnikov, ki nekdanj še mislili niso na kmetijstvo, pišejo, prevdarjajo, svetujejo, kako povzdigniti rodovitnost polja, kako znižati ceno mesa in sto drugih stvari, za ktere se še pred malim časom zmenili niso.

Kaže se tedaj iz vsega očitno, da kmetijstvu se bliža nov čas — čas mašin.

Marsikteremu, ki ni vajen dalje kot čez svoj prag gledati, se bo to smešno zdelo, al naj nam verjame, da je skoz in skoz resnica. Saj se lahko prepriča, če oberne svoje oči na sestrčno kmetijstvo — na obertnijstvo. Dokler niso obertniki in fabrikantje delali z mašinami, je obertnijstvo tavalо na nizki stopnji; le z mašinami se je začel pospeh obertnijstva. Naj le premislimo, kaj vse se sedaj z mašinami opravlja, kar se je še pred malo leti izdcljevalo z rokami ali z živino. Predelec bi nas peljalo, ako bi hotli naštevati vse, kar so mašine premenile v obertnijstvu, — opomnimo le papirnic, v kterih zdaj mašine izdelujejo, kar je delala še pred kratkim človeška roka.

Tudi kmetijstvo bo prišlo na versto, in je že na poti k temu, se vé da se le tako rekoč od delec se nam kaže ta dôba — al kaže se že očitno, in v 10 letih bo že veliko drugač in čez 20 še več in tako dalje.

Že imamo mašine, ki sejejo, okopujejo, osipujejo, mlatijo, retajo, meljejo, rezanco režajo, koruzo smučajo in veliko veliko drugih. Res je, da veči del teh mašin vidimo sedaj še le pri velikih kmetijah, ker so predrage za malega posestnika. Tudi je res, da nekatere še niso tako popolnoma narejene, da bi opravljale svoje delo, kakor ga želi kmetovavec. Al to ne more biti drugač — le počasi gré vsaka stvar naprej, ker bistrih glav, ki znajdejo zdaj to zdaj uno popravo, ni vsaki

čas tolike na svetu, da se bi v hip moglo vse pre narediti.

Pa že vidimo, kako se nekatere mašine, ki so že bolj poterjene, čedalje širijo po svetu in namestujejo človeško roko, in prišel bo čas, ko bojo popolnoma izdelane in dober kup na prodaj, v rokah vsacega gospodarja.

Saj sta nam plug (drevo) in brana očitna priča, da se tudi prosti kmet ne more odtegniti mašinam, kadar so spoznane, da opravljajo svoje delo hitrejši, z manjšim trudom in manjšimi stroški in lepši kakor jih roka človeška opravi za more. Nekdanj ni bilo ne pluga ne brane: človek je kopal zemljo in jo ravnal s svojo roko — kdo bi sedaj tako ravnal!

Tako se preminja svet in s potrebami njegovimi tudi človek!

Nismo pa spisali tega sastavka zatega voljo, da bi se jutri že prijeli vsi naši kmetovavci mašin — naš namen je, s temi versticami jim le pokazati, da bliža se čedalje bolj čas mašin za kmetijstvo, in naj tedaj se nihče več ne posmehuje, ako vidi mašine ali bere od njih, ampak naj se počasi pripravlja na to premembo v kmetijstvu.

Gospodarske skušnje.

Ozimino, ki je letos na več krajih prevelika zrastla, kosé

po mnogih krajih okoli Dunaja in tudi drugod. Tudi gosp. Terpinc, predsednik naše kmetijske družbe, je je dal kake tri orale pokositi, in z velikim pridom polovico te zelene klaje s polovico suhe pokladajo molznim kravam. Preveliko ozimino kositi ali jo po drobni popasti dati, ni nič novega, je pa letos svetovati gospodarjem, kjer je že prevelika zrastla, sicer bi utegnili pod snegom delj časa škodo terpeti. Kosí se pa, se vé da tako, da se bilčice ne celó tikama pri tleh ne porežejo.

Ali je prav živini pušati, kadar ni očitno bolna?

Časnik za kmetijstvo na Parskem govori o tem resnične besede in svari, kar tudi mi popolnoma poterdimo, pred tistim zlo navadnim pušanjem, kadar živina še ni bolna in se je le še kakošne bolezní bati. Včasih je bila navada konjem in govedom kakor ljudem spomladi pušati, češ, da ne dobé čez leto preveč kervi ali da se jim kri s tem sčisti; bili so celó v pratikah posebni dnevi zaznamovani, kdaj je dobro pušati. To so bile stare vraže, ktere so iz tega izvirale, da prosti ljudje, pa tudi stari zdravniki še niso imeli pravega zapopadka od kervi in bolezin. To je zdaj drugač in malo kje bomo zadeli na zdravnika, ki bi človeku pušal brez očitne bolezní; kovačev po starem kopitu in pa konjederčov je pa še dosti, ki zdravi živini pušajo, kolikorkrat kak gospodar k njim pride in jim reče, naj pušajo konju ali kaki drugi živini; mislijo si: „če gospodar hoče in mi plača, za-

kaj bi ne storil? če tudi živini ne koristi (ne nuca), pa meni koristi, ker brez plačila ne bom pušal". Treba je tedaj, da so gospodarji sami tako razumni in ne dajo svoji živini brez potrebe pušati, ker je očitno, da zguba kerví je zguba moči, mesa ali mleka, in da zamore potem tudi tako oslABLJENA živina lože zboleti. V mnogih boleznih je pušanje velika dobrota in potreba, ne da bi katerikrat živina preveč kerví imela, ampak zato, ker se v mnogih boleznih v nekatere životne dele: pljuča, serce, možgane itd. preveč kerví navalí in tak naval kerví se ne dá, kadar je hitrega oprostjenja s kervjo potopljenih delov potreba, na nobeno drugo vižo tako gotovo odpraviti, kakor da se živini kerví vzame. Če pa ni bolezni in so okoljšine take, kakor na priliko, da je kje kaka kuga, ktera napada raji bolje rejeno živino, takrat se dá to drugač storiti in sicer s pomanjšanjem tečne piče, da se konjem manj ali celó nič ovsa ali družega žita za tisti čas ne daje in tudi goveji živini bolj redivna klaja odtegne, poleti pa je zelena klaja in paša naj bolja namestnica pušanja. Še vse premalo je spoznana velika moč, ki jo ima zelena — bolj vodenčnata — klaja do kerví: ona nareja krí bolj redko, rudečo in jo, kakor pravimo, čisti. Vse to pa stori, da živini potem ni treba pušati, ako ni — kakor smo rekli — očitno zbolela za kakim prisadom ali silnim navalom kerví do možganov, pljuč itd.

Starozgodovinski pomenki.

O imenu Styria, Štirsko, Štajarsko, Steiermark.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje in konec.)

Da se povernemo spet na svoj predmet in sicer k dokazovanju, da so Torščani (Taurisci) in Štirčani (Stiriatas) bili slovensko pleme, ne pa keltiško, moramo še omeniti, da gerb Štirije tudi to terdilo podpira. V štirskem gerbu vidimo une znamenja, ktere na rimsko-slovenskih kamnih sto in stokrat nahajamo. Naši domači zgodovinarji vsi mislijo, da je žival štajarskega gerba panter; tudi v diplomatskih pismih velja za panterja. Al podoba nam očitno kaže, da to je kriva misel. Panter nima griv, žival štajarskega gerba pa ima grive, toraj je lev. Leva tudi spricujejo plameni, kateri mu iz mnogih delov života švigajo ¹⁾. Lev je znamenje (simbol) sonca v nar večji toploti, ali letne vročine, — zato ognjeni plameni. Ta žival ima dalje rogova, in iz te sostave se vidi, da ima mitologično podval. Rogovi so vlastina Šiva-ta, kakor lev Radogosta, gerb je toraj slovenskega početka in zaznamuje združeno častje nar glavnih božanstev noriških Slovincov. Ker levov z odpertimi lapami ²⁾ in možkih podob z bikovimi rogovi in ušesi iz rimskega časa več nahajamo, tedaj slobodno sklepamo, da so ta gerb že stari Štirčani — Torščani in Norčani rabili.

¹⁾ Glej podobo štirškega gerba v Muharovi „Gesch. der Steierm.“ II. B. na početku.

²⁾ Takih levov je več v Celi; tam ste tudi dve podobi možki z bikovimi rogovi in ušesi. Pa naj nobeden ne misli, da ti podobi očitujete Osirida, ali pa kakošnega „Flussgotta“. To zamoremo s terdnimi dokazi spričati, da se Osiris nikdar ni tako očitoval, tudi ni „Flussgott“. Nekteri učeni se nemorejo ločiti od domišljije, da vsak spomenik, kateri ima rimsk napis, bi ne bil rimsk, akoravno je že več kakor pred pol stoletjem učeni Nemece Kasimir Häffelin dokazal, kako so si Nemci kraj Rajna rimske imena pridevali, rimske umetnosti si prilastovali, svoje molike po rimskih obrazovali, grobne spominke v latinskem jeziku napravljali itd. (Glej Aila Academiae Theod. Palat. Tom. V. historicus str. 19.) Kar v tej zadevi od Nemcov velja, to tudi od Slovincov. Tudi ostroumni Ambr. Eichhorn spozna to resnico, da niso vsi rimski spominke od Rimljanov, temoč od domačih Noričanov postavljeni bili. (Glej Amb. Eichhorn „Beiträge zur ältern Gesch.“ I. str. 39.) Pis.

Že Muharju so ti levi zmešnjave delali, da ni vedil nikamor z njimi, zato piše res zadosti smešno: „Čudne so res mnogotere starodavne levove podobe, ki jih nahajamo na srednjem in doljnem Štajarskem, ktere deloma med sprednjima tacama človeško podobo ali ovnovo glavo derže, kakor v Admontu, Št. Martinu poleg Gradca, v Strassgangu, Stallhofen-u, Mariboru, Waltersdorf-u, Slov. Bistrici, Št. Marjeti poleg Cela, v Laškem, Celi, Polzeli, Dobernskih Toplicah. Ali morebiti te podobe kažejo na lov in boj prvotnih stanovnikov s takimi zverinami na Štajarskem ali sploh s takimi pošastmi?“ Predragi Muhar! Al bode zamogel kateri naravoslovec dokazati, da so levi nekaj tudi na Štirskem divji živeli! Ali se bode kak naravoslovec potrudil nam dokazati, da je štirska zemlja nekaj rodila „pošasti“ možoleve, ovnoleve itd.? Lev in beran (oven) spadata v slovensko bogočastje, in sadaj še pričujejo ne samo podobe levov in beranov na rimskih spominkih, temoč tudi imena v rimskih napisih Levcimari in Levkamul *) = Leo in Leonorus, Leonorius, Löwenmund, in Veranus, da je Slovenec te živali napravil in se nekaj pred njimi kot znamnji svojih božanstev uklanjal.

Prijateljsk dopis o družtvenih zadevah **).

Iz Koroškega.

Kmali se bo četrto leto pričelo, kar je bilo družtvo sv. Mohora v Celovcu osnovano. Zdi se nam torej potrebno, družtvenemu odboru pohlevne želje mnogih družtvenikov, s kterimi smo imeli priložnost govoriti, ponižno razodeti, da jih pred začetkom novega leta prevdari in pretehta. Ako pa komu niso po volji, naj se oglasi, da se resnica prav spozna. Veliko voliko je na tem ležeče, da se z izdavanjem knjig vselej prava pot zadene. Le toliko časa bodo udje družtvu zvesti ostali, dokler se njih dnarji v izdavanje dobrih knjig obračajo. Vsaka knjiga, ktera ni v čisti in pravilni lahko razumljivi slovenšini pisana, naj se brez pomislika odverne, ali pred natisom vsaj toliko popravi, da nje branje človeku zoperno ne bode. Želje, ki so bile v „Novicah“ oznanjene, so popolnoma tudi naše. Samo to-le še dostavljamo.

Pred vsim drugim se nam zdi potrebno, za našo mladino skrbeti. Zatorej bi bilo po naših mislih želeti, da

*) Levcimari = Leander, Lavomar, Lavoslav, Levkamul od levko, lev, in mule, nemški: Maul, Leonorius, Löwenmaul, Löwenmund. Pervešnji izpeljavi imen Levcimari = Lučimari in Levkamula = Mila lega niste resnične, zato ju zaveržemo. Zavoljo Levkamul namesto Levkomul, primeri Velkaverh namesto Velkiverh, lastno ime rodbine kranjske. Ime Levcimari se nahaja med napisi celskih rimskih kamnov, Levkamul pa med napisi sekovskih rimskih spominkov. Na obeh mestih je, kakor je znano, dosti levovih podob. Veranus Sammi filius se nahaja v Neumarktu, tam, kjer starinoslovci stare Norce iščejo. V tem napisu toraj imamo dvoje čistih slovenskih imen: Beran in Samo. Na koroških rimskih kamnih najdemo polatinčeno ime Levcimari v Leonatus. Že gori sem rekel, da je lev znamenje sončne vročine, ker so levove grive zaznamovale sončne žare, zato v besedah fobe, griva, in foibos, sonce, juba, griva, in jubar, svetloba, gran, keltiški: sonce in griva vlada sorodnost. Tudi v slovanskem jeziku nahajamo Kason, bog sonca, od sanskritiške korenike kas, lucere, in kaša, keša, der haarige, zottige, lockige (zato Slovinci pravijo kozlu in ovnu: kaško, keše, keško). Ime Libušine, sestre Kaša, Kaška, toraj pomeniti zna: die Lockige, ali pa: die Glänzende; slednje se mi zdi verjetnije, ker ima tudi ime Brela od berleti, flackern. Ker nahajamo toliko lastnih imen slovanskih, kterih pomen nam le sanskritski jezik stolmačuje in ktere so slovanske, akoravno nič več ni ostalo od korenike drugih izpeljancov, kakor lastno ime, kdo bode tedaj dvomil, da so tudi druge imena takošni azijski domačniki, postavimo Isson, Ilunko itd.? Pis.

**) Čeravno, razun poslednjih verstic, ta spis nič novega ne obsega, česar bi ne bili naši listi že omenili, mu vendar nismo mogli odreči natisa, ker nam je došel iz Koroškega od moža, ktereja, kakor sl. družtvo sv. M., tudi mi spoštujemo. Vred.